

Adrian Uljasz

Uniwersytet Rzeszowski

Obrazy doktora Petera

[K. GRODZISKA: *Obrazy doktora Petera*. Kraków 2014]

W 2014 roku w Krakowie ukazał się album *Obrazy doktora Petera*, opracowany przez Karolinę Grodziską. Tytułowy bohater to doktor Janusz Peter, który żył w latach 1891—1963, a od 1927 do 1963 roku był dyrektorem szpitala w Tomaszowie Lubelskim. Regionalistom jest znany jako organizator muzeum w Tomaszowie, istniejącego od 1962 roku, mającego go obecnie za patrona, i jeden z twórców Tomaszowskiego Towarzystwa Regionalnego, któremu nadano imię Janusza Petera. W albumie ogłoszono drukiem reprodukcje obrazów i rysunków stworzonych przez doktora.

Redaktorka recenzowanej pracy jest bliską krewną Janusza Petera. Album wydano nakładem rodziny tomaszowskiego artysty i działacza społeczno-kulturalnego. Stroną edytorską, w tym oprawą graficzną, zajęło się studio Inter Line.

Część zawierającą kopie prac poprzedzono wstępem *Malarstwo Janusza Petera na tle jego dokonań* napisanym przez Karolinę Grodziską. Autorka wyczerpująco przybliżyła w nim biografię Petera. Omawiając koleje życia artysty, informuje o okolicznościach powstania poszczególnych dzieł. Podaje informacje interesujące dla osób pasjonujących się zarówno historią sztuki, jak i dziejami najnowszymi. Ze wstępu można się dowiedzieć, że doktor Peter współpracował z lekarzem regionalistą, kronikarzem Zamojszczyzny okupowanej przez hitlerowców — doktorem Zygmuntem Klukowskim ze Szczebrzeszyna. Uwagę odbiorców, którym bliska jest tradycja ruchu oporu i polskiego ruchu ludowego, przyciągnie fakt, że doktor Peter był członkiem Batalionów Chłopskich. Tomaszowski lekarz służył pomocą medyczną rannym partyzantom. Pomagał także Żydom, którym udało się uciec z transportów do obozu w Bełżcu. Organizował metryki chrztu dla ukrywających się osób. Wartość dokumentacyjna tekstu o Januszu Peterze została podniesiona przypisami do źródeł oraz opracowań. Przypisy cechują się czasem niekonsekwencją w opisach, co wynika z tego, że celem Autorki i wydawcy było przygotowanie publikacji po-

pularyzatorskiej, a nie *stricte* naukowej. Opracowanie lepiej by się czytało, gdyby przypisy umieszczono na dole poszczególnych stron zamiast na końcu tekstu, choć wybranie drugiej metody wynikało najprawdopodobniej z chęci nadania książce charakteru popularnonaukowego, z dążenia do przyciągnięcia bardziej masowego odbiorcy. Co bardzo ważne, Autorka zilustrowała opracowanie biograficzne o doktorze Peterze kopiami rodzinnych zdjęć. Szkoda, że nie dodała skanów, względnie fotografii, wybranych dokumentów. Całość książki uzupełniono bibliografią złącznikową, zatytułowaną *Źródła drukowane, wspomnienia, literatura przedmiotu*. Do przywołanych publikacji mogą sięgnąć osoby bardziej zainteresowane postacią Janusza Petera.

Album przyczyni się do popularyzacji zreprodukowanych prac, bowiem oryginały są niedostępne szerszemu gronu odbiorców sztuki. Część dzieł doktora Petera znajduje się w Głównej Bibliotece Lekarskiej w Warszawie, jak również w Bibliotece Naukowej PAU i PAN w Krakowie. Karolina Grodziska jest dyrektorem drugiej z wymienionych instytucji. Większość obrazów jest prezentowana w tomaszowskim szpitalu, a więc mogą je oglądać głównie pacjenci i osoby odwiedzające chorych. Liczne prace mają prywatnych właścicieli.

Kiedy ogląda się reprodukcje obrazów tomaszowskiego lekarza, nasuwa się wniosek o różnorodności tematycznej prezentowanego dorobku. Zasygnalizowana cecha malarstwa doktora Petera została uwydatniona przejrzystym podziałem reprodukcji na działy tematyczne. W albumie są autoportrety i portrety, wizerunki kwiatów, pejzaże miejskie i wiejskie. Wielką wartość dokumentacyjną i zarazem estetyczną mają obrazy przedstawiające zabytki architektury sakralnej z Tomaszowa: synagogę, kościół rzymskokatolicki, cerkiew. To samo odnosi się do pejzaży namalowanych w lasach w okolicach miasta.

Znaczenie historyczne ma portret Macieja Rataja wykonany pastelami przez dwudziestoletniego Janusza Petera w 1911 roku. Oryginał jest dostępny w Głównej Bibliotece Lekarskiej. Rataj, późniejszy polityk PSL Wyzwolenie oraz Stronnictwa Ludowego, marszałek Sejmu RP, zamordowany przez Niemców w 1940 roku w Palmirach, był nauczycielem greki w VI Gimnazjum we Lwowie, szkole, w której autor portretu uzyskał maturę.

Część dzieł doktora Petera powstała w Krynicy Górskiej, np. szkic *Widok z Huzarów* (1910), oraz na dawnych kresach wschodnich RP: w Dobromilu, choćby szkic *Stacja Dobromil* (1911), a także we Lwowie.

Osoby wrażliwe na przyrodę zachwyca się przedwiosennymi, wiosennymi, letnimi, zimowymi i jesiennymi pejzażami, takimi jak *Krajobraz z kwitnącymi jaskółkami* (1923), *Pejzaż zimowy z brogami siana* (1923), *Pejzaż zimowy z brogami siana II* (niedatowana replika), *Widok na Lwów z ulicy Kurkowej* (1926), *Pejzaż przedwiosenny* (1928), *śródziemnomorski Pejzaż z wyspy Rab* (1931), *Pejzaż jesienny z kępą brzoź* (niedatowany), *Pejzaż jesienny z kępą brzoź II* (niedatowana replika). Duża wartość estetyczna cechuje wizerunki kwiatów: słoneczników, nasturcji, pelar-

gonii, gerber. Z kolei reprodukcje obrazów o tematyce tomaszowskiej służą promocji Roztocza, szczególnie walorów przyrodniczych regionu.

Karolina Grodziska nie ukrywa, że doktor Peter stworzył też dzieła socrealistyczne. Jak jednak sama zaznacza we wstępie, nie były to prace typowe dla socrealizmu. Cechowała je impresyjność, a w przypadku niedatowanego obrazu *Siew* — także poczucie humoru.

Ciekawostkę stanowią wizerunki grzybów jadalnych, niejadalnych i trujących oraz roślin leczniczych z ziemi tomaszowskiej. Malarz połączył zainteresowania i powołanie lekarskie z działalnością artystyczną. Pod obrazami będącymi zbiorowymi „portretami” różnych gatunków grzybów podał nazwy okazów. Prezentacje roślin leczniczych uzupełnił terminami polskimi i łacińskimi. Pod oryginałami, ale nie w albumie, znajduje się lub znajdował opis leczniczych właściwości ziół, dodawany przez artystę do każdego obrazu. Rośliny ukazano na tle pejzaży, a więc w naturalnym środowisku. *Milek wiosenny, czyli gorzkekwiat. Adonis vernalis* (1956) został namalowany na tle kościoła i cmentarza, *Kozłek lekarski — Valeriana officinalis* (1956) — nad sadzawką, zaś *Pierwiosnka lekarska — Primula officinalis* (1956) — w parku lub na skwerze, gdzie plecami do rośliny znajdującej się na pierwszym planie siedzi na ławce obejmująca się para. Malarskie podobizny grzybów i ziół do tej pory odgrywają rolę w edukacji prozdrowotnej, zdobiąc ściany szpitala w Tomaszowie. Przedstawienie okazów botanicznych na tle otoczenia powinno powiększać wartość dydaktyczną obrazów, prowadzić do doskonalenia umiejętności rozpoznawania roślin. Dzieła Janusza Petera przyczyniają się jednocześnie do wychowania estetycznego pacjentów. Kontakt z nimi może dodatkowo oddziaływać na samopoczucie psychiczne chorych.

Album uzupełniono zdjęciami zaginionej części prac doktora Petera, co wzmacnia dokumentacyjny charakter publikacji.

Opisy znajdujące się pod reprodukcjami należy ocenić jako staranne. Redaktorka podaje wiadomość o dacie powstania, o ile jest ona znana, podpisie twórcy na obrazie lub jego braku, formacie i miejscu znajdowania się oryginału. Bardzo rzadko informuje o technice, w jakiej wykonano dzieło, natomiast w ogóle nie zamieszcza wiadomości na temat materiału, na którym zostało stworzone. Osoby oglądające reprodukcje chętnie poznałyby te dane. Na efektywność publikacji dobrze wpływają wykorzystanie bardzo dobrego gatunku papieru i duży format. Większość reprodukcji jest kolorowa, wszystkie wydrukowano w doskonałej jakości.

Obrazy Janusza Petera to dzieła dojrzałe warsztatowo, pomimo że autor był amatorem i samoukiem. Nieliczne wykazują cechy młodopolskie, zwłaszcza autoportret *Janusz Peter jako uczeń szóstej klasy VI Gimnazjum we Lwowie* (1908), większość stanowi przykład postimpresjonizmu, z czym nie kłóci się realizm dzieł.

Obrazy doktora Petera zafascynują pasjonatów i znawców sztuki oraz historii. Tematykę tomaszowską i roztoczańską docenią czytelnicy z pobliskiego Podkarpacia. Album oprócz wartości lokalnej (tomaszowskiej) i regionalnej (lubelskiej) ma

również znaczenie ogólnopolskie — jako publikacja wydana w Krakowie, z wątkami krakowskimi i lwowskimi. Książka jest istotną pozycją wydawniczą dla badaczy, miłośników i popularyzatorów dziejów całego naszego kraju, m.in. ze względu na reprodukcję unikalnego portretu Macieja Rataja oraz uwzględnienie przez Redaktorkę problemów związanych z obozem w Bełżcu i Zagładą Żydów. Bełżecki obóz zagłady stanowi ważne miejsce z punktu widzenia historii powszechnej.

Opracowanie Karoliny Grodziskiej będzie cennym nabytkiem zarówno w księgozbiorach prywatnych, jak i w naukowych i publicznych zbiorach bibliotecznych.